

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЗАХІДНОДОНБАСЬКИЙ ІНСТИТУТ

(назва навчального підрозділу)

КАФЕДРА ПРАВА

(повна назва кафедри, циклової комісії)

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Інформаційне право»

(назва дисципліни)

на тему: «Інформаційно-комунікаційна трансформація українського соціуму:
правові та інституційні аспекти»

Студента (ки) **Вініченко Є.О.**

групи ІН 35 – 8– 21 –Б1Пр (4.6з)

напряму підготовки (спеціальності) _Право

Керівник, доцент, к.ю.н., доцент **Леонова О.В.**

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Оцінка:

Національна шкала

Кількість балів: ECTS

Члени комісії

_____

(підпис)

_____

(прізвище та ініціали)

_____

(підпис)

_____

(прізвище та ініціали)

_____

(підпис)

_____

(прізвище та ініціали)

м. Павлоград - 2025р

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Інформаційна епоха як новий етап розвитку суспільства: концептуальні засади, потенціал і загрози.....	5
РОЗДІЛ 2. Інформаційна політика в контексті глобалізаційних процесів.....	13
РОЗДІЛ 3. Теоретичні основи та практичні аспекти формування інформаційного суспільства.....	21
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28

ВСТУП

Актуальність теми курсової роботи. У сучасному світі інформація стала ключовим чинником, який впливає на розвиток суспільства. Країни, що досягли постіндустріального рівня, ставляться до інформації стратегічно, усвідомлюючи, що будь-які дії в дипломатичній, економічній або військовій сферах мають обов'язкові інформаційні та психологічні наслідки.

Масове суспільство в тій формі, яку ми знаємо сьогодні, почало формуватися наприкінці XIX століття в США та Великій Британії. XX століття відзначається особливим значенням інформації, яка стала життєво необхідною для функціонування соціуму. Поєднання масовості та нового місця інформації в суспільстві створило умови для її використання у військовій сфері. Зараз виведення з ладу комп'ютера або інформаційної системи може паралізувати діяльність цілої галузі.

Кожна держава проходить три ключові етапи розвитку: аграрний, індустріальний та інформаційний. На кожному з них домінує свій основний ресурс: у сільськогосподарському суспільстві — земля, у промисловому — техніка, а в інформаційному — знання та дані. У нинішню епоху більшість людей працює з інформацією — створює її, обробляє і розповсюджує. Світ вступив у фазу інформаційної цивілізації, де деякі країни, наприклад Японія, можуть існувати завдяки виробництву й експорту інформаційних продуктів.

До того ж, військові аналітики класифікують війни залежно від ресурсів, за які вони ведуться. У аграрному суспільстві це була боротьба за землю, у промисловому — за машини, а у сучасному — за інформацію. Однак у майбутньому характер війн зміниться. Передбачається, що війни наступних десятиліть, зокрема війна 2025 року, будуть війнами знань. Адже саме знання лежать в основі прийняття рішень, і хибні знання можуть призвести до фатальних помилок.

Об'єктом дослідження виступає суспільно-правова модель інформаційного суспільства в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні концепції та практичне законодавче формування поняття інформаційного суспільства в національному правовому полі.

Основною метою даної роботи є комплексне правове дослідження процесів становлення та розвитку інформаційного суспільства в Україні з урахуванням сучасних тенденцій.

Для реалізації поставленої мети передбачено виконання наступних дослідницьких завдань:

Розкрити зміст поняття "інформатизація" та його значення для сучасного суспільства;

1. Окреслити ключові принципи формування та функціонування інформаційного суспільства;
2. Визначити особливості реалізації інформаційної політики на поточному етапі розвитку держави;
3. Дослідити систему забезпечення інформаційної безпеки як невід'ємної складової інформаційного простору.

У ході дослідження застосовувалися такі **методи**: збір, систематизація та аналіз інформації, логіко-семантичне узагальнення, а також системний підхід до розгляду проблематики.

Джерельну основу дослідження становлять наукові праці, підручники, методичні матеріали, статті у фахових виданнях, а також аналітичні матеріали, присвячені темі інформаційного суспільства.

Структура курсової роботи сформована відповідно до поставленої мети та дослідницьких завдань і включає: вступ, три основні розділи, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. Інформаційна епоха як новий етап розвитку суспільства: концептуальні засади, потенціал і загрози

Сьогодні інформація стала не лише ключовим, але й стратегічно важливим ресурсом, часто перевершуючи за своєю цінністю традиційні матеріальні ресурси — природні, фінансові та трудові. Вона набуває статусу товару, предмета купівлі-продажу, а також засобу впливу — аж до інструменту ведення інформаційних війн. Швидке поширення Інтернету як глобальної інформаційної мережі істотно змінює функціонування особистості, соціуму та держав.

Ми стаємо свідками й учасниками трансформації цивілізації в напрямі нового формату – інформаційного суспільства. Однак це суспільство ще не до кінця зрозуміле і освоєне більшістю. Соціальні інститути і правове поле не встигають адаптуватися до стрімкого розвитку інформаційних технологій та цифрової інфраструктури, основою якої є Інтернет.

Відповідно до концепцій таких науковців, як З. Бжезинський, Д. Белл і О. Тоффлер, інформаційне суспільство є формою постіндустріального суспільного устрою. Вони розглядають суспільний прогрес як поетапну зміну домінуючих галузей економіки: після аграрного, індустріального і сервісного секторів з'являється четвертий — інформаційний.

У цьому новому середовищі головними цінностями стають не капітал чи праця, а знання та інформація. [3]

Інформаційне суспільство має низку специфічних ознак:

- сформована інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура глобального масштабу;
- масове використання персональних комп'ютерів, підключених до мережі;
- високий рівень цифрової грамотності населення;
- поява нових форм діяльності у віртуальному просторі — робота, торгівля, спілкування, відпочинок, медицина тощо;
- доступ до достовірної інформації в режимі реального часу;

- безперешкодна комунікація між людьми без просторових обмежень;
- трансформація традиційних ЗМІ в мультимедійне інформаційне середовище;
- розмиття державних кордонів у кіберпросторі, що потребує нових підходів до міжнародного правового регулювання. [4]

У науковій і публічній площині існує кілька підходів до визначення поняття "інформаційне суспільство", зокрема:

- це суспільство, де кожен має змогу створювати, поширювати й використовувати інформацію для власного розвитку;
- соціально-економічна структура, що базується на ІТ і сприяє реалізації потенціалу громадян;
- результат нової технічної революції, яка створює необмежені можливості в обробці, зберіганні та передачі інформації. [5]

Інтернет у цьому контексті відіграє роль ядра інформаційної інфраструктури. Його розвиток стимулює стрімке зростання обсягів інформаційних ресурсів і стає рушієм формування цифрового простору в усьому світі.

США та країни Європи просуваються до інформаційного суспільства різними шляхами. Американський уряд ще в 1993 році започаткував концепцію національної інформаційної інфраструктури, яка передбачала принципи рівного доступу, захисту приватності та підтримки інновацій. У Європі питання входження в інформаційне суспільство регулюються через ухвалені стратегії, резолюції та заснування спеціальних форумів. [3]

Водночас існує усвідомлення ризиків, зокрема:

- втрата конкурентоспроможності Європи без своєчасної цифрової трансформації;
- можливість цифрового відчуження окремих соціальних груп.

На глобальному рівні інформаційна цивілізація означає етап суспільного розвитку, в якому інформація стає мірилом культурного рівня та здатності ефективно використовувати знання у всіх сферах життя. Локальні ж

(регіональні) інформаційні цивілізації різняться за ступенем розвитку: США — найбільш просунута, Європа й Азія — на середньому рівні, Африка та Латинська Америка — на початковому етапі.

Серед позитивних аспектів:

- високошвидкісний обмін інформацією;
- мініатюризація носіїв і засобів зберігання даних;
- інтеграція різних засобів комунікації.

Проте негативні наслідки також очевидні:

- ризики витоку, підміни або знищення даних;
- використання інформаційних технологій у шкідливих цілях (військових, політичних, економічних);
- загроза національній інформаційній безпеці.

Ключовим елементом становлення інформаційного суспільства є інформатизація, яка відповідно до Закону України «Про національну програму інформатизації» включає організаційні, правові, соціальні, економічні, технологічні заходи, спрямовані на забезпечення інформаційних прав громадян та розвиток інформаційних систем. [2]

Інформатизація — це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, що ґрунтуються на застосуванні сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Практика інших країн демонструє, що інформатизація сприяє:

- захисту національних інтересів;
- розвитку високих технологій;
- ефективному управлінню;
- зростанню продуктивності;
- модернізації соціальних інститутів і зміцненню демократії.

Інформатизацію умовно можна поділити на такі види.

Інформатизація ключових напрямів державного розвитку, безпеки й оборони охоплює реалізацію комплексу заходів зі створення й удосконалення інформаційно-аналітичних, обчислювальних та автоматизованих систем і мереж, що забезпечують ефективне функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування.

На рівні регіональної влади (областей, міст) пріоритетними вважаються інформатизація соціальної сфери, інфраструктури життєзабезпечення, екології та природокористування. Основна мета — створення інтегрованої системи інформаційних та аналітичних засобів для управління регіонами, зокрема для забезпечення вільного доступу громадян до публічної інформації через сучасні інформаційні технології. [5]

Інформатизація Збройних Сил України є невід'ємною частиною загальнодержавної стратегії. Вона передбачає впровадження сучасних технологій для збору, обробки, зберігання, передавання й використання інформації як у мирний, так і у воєнний час.

Інформатизація соціально-економічного розвитку означає збалансоване вирішення управлінських завдань на основі сучасних аналітичних і технічних рішень. Це включає створення ситуаційних центрів, які забезпечують інформаційну підтримку державної економіки, бюджетної, кредитної та податкової політики, а також сприяють розвитку конкурентоспроможного виробництва.

Інформатизація економіки охоплює розгортання автоматизованих систем управління та обробки даних, інтегрованих на основі уніфікованих технологічних і організаційних стандартів. Це формує єдину інформаційну інфраструктуру.

У сфері фінансів і банків інформатизація включає створення систем миттєвих розрахунків, електронного документообігу, реєстрів застав, систем безготівкових платежів та інших інструментів для ефективного контролю й управління фінансовими потоками.

Інформатизація соціального сектору охоплює:

– Охорону здоров'я — створення централізованої системи обліку здоров'я громадян, електронних медичних карток, телемедицини та аналітичних медичних баз.

– Соціальний захист — впровадження інформаційних систем для обліку, аналізу та прогнозування зайнятості, попередження масового безробіття та сприяння переходу населення до нових сфер діяльності. [2]

В екології та природокористуванні інформатизація базується на геоінформаційних технологіях, які дозволяють збирати, аналізувати та моделювати екологічний стан територій на основі картографічних даних.

У сфері освіти інформатизація передбачає використання ІКТ для покращення якості навчання, індивідуалізації освітнього процесу, впровадження електронного тестування й адаптації навчання до потреб кожного учня.

Інформатизація науки полягає у створенні ефективної науково-інформаційної інфраструктури, комп'ютеризації досліджень, підключенні до світових наукових баз і формуванні спільного інтелектуального простору. [2]

У культурній сфері головним завданням є збереження й цифровізація культурної спадщини та забезпечення доступу до культурних надбань.

Мовна інформатизація включає:

– створення національних лексикографічних систем,
– розвиток української мовної ІТ-інфраструктури,
– впровадження інтелектуальних систем автоматичного перекладу, реферування, аналізу природної мови.

Інформатизація постійно розширюється — прикладом є сфери юриспруденції та правоохоронної діяльності (електронні реєстри, документообіг, довідкові сервіси МВС тощо).

Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007–2015 роки» визначає головну мету — побудову відкритого, доступного, орієнтованого на людину суспільства, у якому кожен матиме можливість

створювати, отримувати, використовувати й обмінюватися інформацією та знаннями. [1]

Україна має глибокі традиції у формуванні інформаційного простору: школа кібернетики, концепції інформатизації 90-х років, розробки в ІКТ, створення інформаційно-аналітичних систем, формування правових основ захисту інформації та електронного документообігу.

Суттєві досягнення — це:

- підготовка висококваліфікованих фахівців;
- оновлення комп'ютерної та телекомунікаційної інфраструктури;
- активна інформатизація банківської сфери.

Однак, попри потенціал, розвиток інформаційного суспільства в Україні відстає від світових тенденцій через:

- недостатню координацію між державою і бізнесом;
- неефективне використання ресурсів;
- слабе впровадження електронного бізнесу;
- низький рівень інформатизації окремих регіонів;
- відсутність розвиненої нормативно-правової бази;
- низьку інформаційну грамотність населення;
- обмежену присутність України в глобальному Інтернет-просторі;
- слабку підтримку вітчизняного ІТ-виробництва;
- глибоку інформаційну нерівність між регіонами.

Ці проблеми ускладнюють реалізацію інформаційного потенціалу країни, однак наявні соціально-економічні виклики вимагають прискореного розвитку інформаційного суспільства для збереження конкурентоспроможності та підвищення якості життя громадян.

1. Інституційне, організаційне та ресурсне забезпечення розвитку інформаційного суспільства
Досягнення основної мети створення інформаційного суспільства вимагає:

- активного стимулювання розвитку громадянської активності, розкриття й ефективного використання потенціалу кожної особи;

- постійного вдосконалення системи організаційно-правових норм для підтримки інформаційного суспільства;
- зосередження державних ресурсів на ключових завданнях інформаційного розвитку;
- організаційно-правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства на основі державних і громадських інституцій;
- створення сприятливих регуляторних умов з урахуванням міжнародного досвіду для розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема програмного забезпечення.

2. Об'єднання громадян Людина, її інтереси і потреби виступають фундаментом громадянського суспільства, що реалізується через різноманітні об'єднання — політичні партії, професійні спілки, асоціації, творчі союзи тощо. Розвиток інформаційного суспільства має проходити через:

- участь громадських об'єднань у формуванні рішень органів влади з питань інформаційної політики і контроль за їхнім виконанням;
- організацію регулярних зустрічей, «круглих столів», відеоконференцій з керівництвом держави та лідерами політичних сил для обговорення ключових питань;
- забезпечення умов для незалежності та плюралізму засобів масової інформації, їх активного залучення до дискусій щодо розвитку інформаційного суспільства.

3. Інтеграція України у глобальний інформаційний простір Для виконання Основних засад розвитку важливо підтримувати міжнародну співпрацю та інтеграцію у світове інформаційне суспільство, що включає:

- узгодження стратегій інформаційного розвитку, сприяння спільним діям та зменшення цифрової нерівності;
- активізацію співпраці з провідними міжнародними організаціями у сфері інформаційних технологій на основі науково-технічних договорів і міжнародної допомоги;

- інтеграцію освіти, науки та культури України у світовий інформаційний, освітній і науково-технічний простір;
- реалізацію спільних міжнародних проектів для поглиблення інтеграції України у глобальний інформаційний простір;
- розвиток партнерських зв'язків між державним і приватним секторами у контексті будівництва інформаційного суспільства відповідно до міжнародних декларацій.

4. Механізми реалізації Основних засад Впровадження Основних засад планується через такі інструменти:

- врахування потреб інформаційного суспільства при плануванні соціально-економічного розвитку країни із визначенням очікуваних результатів;
- розробку та впровадження державних програм, спрямованих на підтримку інформаційного суспільства;
- організацію громадських дискусій для інформування населення про цілі й завдання розвитку інформаційного суспільства, а також для координації зусиль влади, приватного сектору та громадськості;
- активну міжнародну співпрацю у сфері інформаційних технологій;
- ефективне поєднання потенціалу органів влади та приватного бізнесу;
- фінансування державних програм, соціально важливих проектів, включно з розширенням доступу до ІКТ у сільській місцевості та віддалених регіонах;
- координацію розробки та реалізації державних програм і бізнес-проектів з метою мінімізації інвестиційних ризиків і зниження витрат; [1]
- підтримку роботи бізнес-інкубаторів, технопарків, центрів високих технологій та інших інноваційних структур у сфері ІКТ.

РОЗДІЛ 2. Інформаційна політика в контексті глобалізаційних процесів

Глобалізація зумовила руйнування інформаційних кордонів між державами. Потоки даних, новин, цифрових сервісів вільно перетинають національні межі, що призводить до:

- втрати монополії держав на виробництво інформації;
- посилення впливу транснаціональних корпорацій (Google, Meta, X);
- загрози інформаційного колоніалізму — домінування іноземного контенту над національним;
- загострення проблеми інформаційного суверенітету.

У зв'язку з цим, сучасна інформаційна політика має враховувати не лише внутрішні, але й глобальні виклики, зокрема:

- гібридні загрози та інформаційні війни;
- поширення фейкових новин, пропаганди та мовної агресії;
- залежність від зовнішніх технологічних платформ.

Україна, як держава, що перебуває у стані збройного конфлікту та водночас — у процесі євроінтеграції, формує інформаційну політику як компонент національної безпеки.

Ключові документи:

- Доктрина інформаційної безпеки України (2017 р.);
- Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства (2018–2020);
- Стратегія кібербезпеки України (2021 р.);
- Закон «Про медіа» (2023 р.), що гармонізує українське законодавство з директивами ЄС.

Актуальні напрями української інформаційної політики:

- протидія дезінформації та пропаганді;
- цифрова трансформація публічного сектору (проект «Держава у смартфоні»);
- підтримка незалежного медіасередовища;
- захист національного інформаційного простору від зовнішнього втручання.

Міжнародні організації (ЮНЕСКО, ЄС, ООН) визначають пріоритети глобальної інформаційної політики:

- доступ до достовірної інформації як елемент прав людини;
- цифрова інклюзія та протидія цифровій нерівності;
- регулювання глобальних платформ у частині прозорості алгоритмів та боротьби з фейками.

Європейський Союз у 2022–2023 роках ухвалив низку важливих актів, таких як:

- **Digital Services Act** (Акт про цифрові послуги),
- **Digital Markets Act** (Акт про цифрові ринки),
- які запроваджують механізми відповідальності цифрових платформ за контент.

Інформаційна політика в умовах глобалізації — це не лише внутрішня державна справа, а частина **глобальної архітектури інформаційного порядку**. У цьому контексті Україна має реалізовувати багаторівневу модель інформаційної політики, яка:

- поєднує принципи відкритості та безпеки;
- гарантує інформаційні права людини;
- захищає національний інформаційний суверенітет;
- активно взаємодіє з міжнародними інституціями у сфері цифрового врядування.

Швидкий розвиток інформаційного суспільства у світі змушує переглянути уявлення про інформаційну індустрію, її функції та значення в суспільстві. Як було зазначено раніше, багато держав приймають нові закони і реформують діяльність органів влади, відповідальних за формування і реалізацію інформаційної політики, що спрямована на створення й розвиток інформаційного суспільства.

Інформаційна політика визначає принципи функціонування інформаційної сфери. Ефективна робота засобів масової інформації (ЗМІ) дозволяє швидко формувати нову суспільну еліту, активно обговорювати проєкти, забезпечувати

прозорість влади та наближати її до громадян. Важливо, щоб комунікація між владою і населенням була двосторонньою: не лише влада інформує суспільство, а й громадяни мають можливість впливати на рішення влади.

Враховуючи поняття «четвертої влади» або «інформаційної влади» як реальної сили впливу, а також класичне розуміння влади як здатності визначальним чином впливати на поведінку людей через різні засоби (волю, авторитет, примус тощо), можна охарактеризувати інформаційну політику як здатність і можливість суб'єктів політики впливати на свідомість, психіку людей, їхню поведінку і діяльність на користь держави і громадянського суспільства за допомогою інформації. [3, 7]

За деякими визначеннями, інформаційна політика — це сукупність заходів, спрямованих на розвиток процесів створення, трансформації, зберігання, передачі та використання інформації, а також ефективне застосування засобів комп'ютерної техніки, зв'язку і інформаційних систем в управлінській діяльності.

Інше трактування розглядає інформаційну політику як особливу сферу діяльності політиків, науковців, журналістів та аудиторії, пов'язану з відтворенням і поширенням інформації, що відповідає інтересам держави і громадянського суспільства, забезпечуючи творчий і конструктивний діалог між ними. Важлива роль у цьому процесі належить ЗМІ, які, за думкою деяких зарубіжних дослідників, виконують три основні функції: інформують населення про світові події, формують порядок політичних питань за ступенем важливості та впливають на політичні вподобання громадян.

Незважаючи на різноманіття визначень, доцільно розглядати інформаційну політику як «інформаціологію ЗМІ», що вивчає, як медіа формують ідеологічні, політичні, економічні та інші уявлення, думки й оцінки, які впливають на повсякденне життя, культуру, поведінку та інші аспекти життя людей. В медіа «слово», як форма інформації, набуває значення потужного інструменту впливу, що може мати як позитивний, так і негативний вплив на свідомість і здоров'я людей.

Національна політика України у сфері розвитку інформаційного суспільства базується на таких принципах: пріоритет науково-технічного та інноваційного розвитку; створення законодавчих і економічних умов для цього процесу; розвиток загальнодоступної інформаційної інфраструктури і ресурсів; забезпечення всебічного доступу до телекомунікаційних послуг і ІКТ; підтримка різноманіття і збільшення кількості електронних сервісів; підвищення кваліфікації кадрів; мотивація до використання ІКТ; широке впровадження технологій у науку, освіту, культуру, охорону здоров'я і довкілля; забезпечення інформаційної безпеки. [8]

Особливу увагу в інформаційній політиці приділяють інформаційній безпеці. У сучасних умовах стрімкого розвитку глобального інформаційного простору й широкого застосування ІКТ це питання набуває особливої важливості.

Інформаційна безпека — це стан захисту основних інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігаються шкода, пов'язана з неповнотою, несвоєчасністю або недостовірністю інформації, негативним інформаційним впливом, застосуванням ІТ зловмисниками, а також несанкціонованим розповсюдженням, використанням і порушенням цілісності, конфіденційності та доступності даних.

Виділяють інформаційну безпеку на рівнях держави, суспільства, організацій (підприємств, установ) і особи. Розв'язання проблем інформаційної безпеки передбачає: створення ефективної інформаційної інфраструктури й захист її критичних елементів; підвищення координації між державними структурами для виявлення та нейтралізації загроз, а також міжнародне співробітництво у цій сфері; удосконалення законодавчої бази з питань інформаційної безпеки, захисту інформаційних ресурсів, боротьби з кіберзлочинністю і захисту персональних даних; розвиток Національної системи конфіденційного зв'язку як сучасної захищеної платформи для обробки конфіденційної інформації. [8]

Оцінка інформаційної безпеки базується на методах визначення вимог до захисту комп'ютерних систем від несанкціонованого доступу, розробці захисних систем і оцінці рівня їх надійності. Для цього застосовується модель тріади СІА (Confidentiality, Integrity, Availability), що охоплює конфіденційність, цілісність і доступність інформації. Аналіз інформаційних систем ведеться у трьох ключових аспектах — технічних засобах, програмному забезпеченні та комунікаціях, із застосуванням стандартів захисту на фізичному, особистому і організаційному рівнях. Запроваджуються правила та інструкції для адміністраторів і користувачів, які регламентують використання захисних технологій. [7]

Інформаційна політика — це цілеспрямована діяльність держави, інститутів громадянського суспільства та медіа щодо регулювання обігу, доступу, контролю, безпеки та поширення інформації в межах національного та глобального простору.

У науковій літературі інформаційна політика розглядається через кілька підходів:

- Політико-правовий підхід: інформаційна політика — інструмент реалізації державного суверенітету в інформаційній сфері.
- Комунікаційний підхід: як система, що формує, передає та регулює суспільні смисли.
- Геополітичний підхід: інформаційна політика — складник «м'якої сили» держави у міжнародному вимірі.

Глобалізація породила нову форму владних відносин — **інформаційне панування**, коли не територія, а контроль над інформаційними потоками визначає геополітичний вплив.

Глобалізація кардинально змінила функціонування інформаційного простору:

- Держава втрачає монополію на інформацію, поступаючись транснаціональним ІТ-корпораціям.
- Зростає уразливість до дезінформації, пропаганди, кібератак.

- Посилюється вплив алгоритмічного управління суспільною свідомістю (через стрічки новин, рекламу, маніпулятивні алгоритми соцмереж).

Зокрема, з'явився новий феномен — **інформаційний неоколоніалізм**, коли країни-експортери цифрових сервісів нав'язують власні інформаційні стандарти, мову, ідеологію.

Це створює виклики для формування **суверенної, але відкритої** інформаційної політики держав.

Україна після 2014 року (а особливо після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році) значно змінила пріоритети інформаційної політики. Відбулося її зміщення:

- від нейтральної моделі до оборонної;
- від декларативних стратегій до оперативної протидії інформаційній агресії;
- від захисту інформаційної свободи до захисту інформаційного суверенітету.

Основні напрями трансформації:

1. Протидія ворожій пропаганді — блокування російських ЗМІ, криміналізація співпраці з окупаційними медіа.
2. Зміцнення цифрового суверенітету — розвиток національних платформ, кібербезпека, цифрова ідентичність.
3. Євроінтеграція у сфері медіа та інформаційної безпеки — гармонізація із законодавством ЄС (Закон «Про медіа» 2023 р.).
4. Цифрова дипломатія та брендинг України у світі — ефективна діяльність у соцмережах, кампанії підтримки, антивоєнна інформаційна мобілізація.

Штучний інтелект і deepfake — загроза підриву довіри до інформації, необхідність правового регулювання.

1. Алгоритмічна цензура — великі платформи контролюють доступ до інформації на власний розсуд.

2. Втрата контролю над інформацією в кризові періоди — пандемії, війни, масові протести супроводжуються хвилями фейків.

3. Цифрова нерівність — не всі соціальні групи мають однаковий доступ до інформаційних ресурсів.

На сьогодні Україні потрібна законодавча модернізація:

- Запровадження комплексного Закону про інформаційну безпеку;
- Врегулювання діяльності цифрових платформ і захисту даних (адаптація GDPR);
- Створення прозорих механізмів відповідальності за фейки та мовну ворожнечу.

2. Інституційна реформа:

- Посилення незалежності Нацради з питань телебачення та радіомовлення;

- Розширення повноважень кіберцентрів при РНБО.

3. Інформаційна просвіта:

- Запровадження курсів медіаграмотності у школах, університетах;
- Підвищення цифрової та інформаційної культури держслужбовців.

4. Розвиток стратегічних комунікацій:

- Побудова єдиного інформаційного голосу держави у воєнний і мирний час;
- Створення україноцентричного інформаційного контенту для світової аудиторії.

Інформаційна політика в умовах глобалізації є ключовим фактором державного управління, безпеки та розвитку. Вона повинна бути багатовекторною: такою, що одночасно забезпечує:

- захист національного інформаційного простору,
- підтримку свободи слова,
- відповідь на виклики цифрової доби,
- інтеграцію в глобальне інформаційне правове поле.

Для України інформаційна політика — не просто механізм регулювання ЗМІ, а інструмент національного спротиву, європейського курсу та самоідентифікації в інформаційній епосі.

Підсумовуючи, розвиток інформаційних технологій і їх глибоке проникнення у всі сфери життя створюють нові можливості для впливу на свідомість і психологію людини, у тому числі й у деструктивних цілях. Тому в системі інформаційної безпеки ключове значення має інформаційно-психологічний захист. Демократично організовані інформаційні інститути, що надають громадянам об'єктивну інформацію про політичні процеси, є одним із найважливіших чинників стабільності демократії та ефективності управління суспільством.

РОЗДІЛ 3 Теоретичні основи та практичні аспекти формування інформаційного суспільства

Важливою умовою формування інформаційного суспільства є розвиток інформаційної культури. Цей термін означає такий рівень володіння інформацією, який дозволяє людині не лише вільно орієнтуватися у потрібному інформаційному просторі, а й активно брати участь у його створенні, зміні та сприяти розвитку інформаційних зв'язків.

Інформаційна культура включає в себе:

- новий тип комунікації, що відкриває можливість вільного доступу особистості до інформаційного простору;
- свободу отримання інформації на різних рівнях — від глобального до локального, адже неможливо ізолюватися від світового інформаційного потоку;
- нову форму мислення, яка виникає завдяки звільненню від рутинних інтелектуальних завдань, із помітним акцентом на саморозвиток і самоосвіту.

Поняття «інформаційна грамотність» вперше з'явилося у США у 1977 році як складова національної програми вищої освіти. Американська бібліотечна асоціація визначає інформаційно грамотну людину як таку, що здатна ефективно знаходити, аналізувати, оцінювати та використовувати інформацію.

Виховання інформаційної культури є загальносуспільною проблемою, яка потребує врахування рівня розвитку науково-інформаційних ресурсів і бібліотечно-бібліографічних систем на рівні регіону та окремих установ, а також забезпечення тісної координації і взаємодії між різними організаціями.[9]

Професійна діяльність юриста базується на високому рівні моральності та постійному підвищенні кваліфікації, опануванні сучасних теоретичних і практичних знань у галузі права.

Інформаційна культура особистості включає здатність чітко визначати інформаційні потреби, ефективно шукати необхідні дані, обробляти їх і створювати нову якісну інформацію, володіти навичками ведення індивідуальних інформаційних пошукових систем, відбирати і критично

оцінювати інформацію, а також умінням спілкуватися в інформаційному просторі і комп'ютерною грамотністю. [6]

Сучасний підхід розглядає юридичні бібліотеки як невід'ємну частину інформаційного середовища. Вони поєднують традиційні великі інформаційні масиви з комп'ютерними технологіями, програмним забезпеченням, машиночитаними джерелами, а підключення до глобальних мереж надає доступ до світових ресурсів. Тому формування інформаційної культури юриста повинно поєднувати традиційні бібліографічні знання з умінням працювати з комп'ютерними засобами.

Юридичний фахівець відрізняється глибокими правовими знаннями, які можна умовно поділити на: а) фундаментальні – що розкривають основи і закономірності функціонування держави і права, включають ключові юридичні поняття та категорії; б) спеціалізовані – орієнтовані на конкретні юридичні операції, застосування методик і норм у процесі розв'язання правових питань.

Отже, юрист — це фахівець, що володіє як фундаментальними, так і спеціальними правовими знаннями, усвідомлює важливість права і законності для суспільства, і майстерно використовує юридичні інструменти для захисту прав та законних інтересів громадян.

У XXI столітті, що позначене динамічним розвитком цифрових технологій, зміна парадигми правничої професії є об'єктивною реальністю. Юрист як носій правового знання більше не може обмежуватися класичними методами оперування нормами права. Від нього вимагається новий рівень інтеграції в інформаційне середовище, що забезпечується через розвиток інформаційної культури. У її структурі домінуючим елементом виступає правова обізнаність щодо інформаційних процесів, яка стає не лише фаховою навичкою, а й етичним імперативом сучасного правника.

Інформаційна культура юриста — це комплекс знань, навичок і установок, що забезпечують легітимну, етичну та ефективну діяльність у сфері обігу інформації. Вона поєднує:

- Правову культуру — знання нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні відносини;
- Цифрову компетентність — вміння використовувати цифрові інструменти: ЕЦП, бази даних, сервіси електронного правосуддя;
- Етичну позицію — повагу до конфіденційності, авторського права, приватності, недоторканності цифрової особистості;
- Комунікативну здатність — уміння аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформаційні потоки.

Це вимагає від юриста постійного розвитку не лише професійної правосвідомості, а й інформаційного самоменеджменту в умовах цифрової складності.

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства особливої актуальності набуває проблема формування інформаційної культури фахівців у галузі права.

Інформаційна культура юриста — це складне інтегроване явище, яке поєднує правову, етичну, технологічну та професійну компетентності у сфері створення, обробки, використання, збереження й захисту інформації.

Правовий аспект є її системоутворювальним елементом, оскільки забезпечує регламентацію інформаційної діяльності у відповідності до вимог чинного законодавства.

Інформаційна культура юриста включає глибоке знання інформаційного законодавства, здатність кваліфіковано застосовувати нормативно-правові акти в інформаційній сфері, а також усвідомлення меж допустимого поведіння з інформацією в межах професійної діяльності.

Правову основу становлять:

- Конституція України, яка гарантує право на інформацію (ст. 34), недоторканність особистого життя (ст. 32), та передбачає обмеження інформаційних прав лише на підставі закону.

- Закон України «Про інформацію» (1992, у редакції 2011 року), який закладає фундаментальні принципи інформаційної діяльності, в тому числі достовірність, відкритість, об'єктивність і законність.

- Закон України «Про захист персональних даних», що регулює правові засади обробки, захисту та доступу до чутливої інформації, актуальної в роботі адвокатів, нотаріусів, слідчих та суддів.

- Закон України «Про доступ до публічної інформації», який визначає процедури відкритості органів влади та забезпечує реалізацію громадського контролю.

- Кримінальний, адміністративний та цивільний кодекси України, які передбачають юридичну відповідальність за порушення інформаційних прав, маніпуляції з доказами, розголошення даних досудового розслідування тощо.

Інформаційна культура юриста передбачає здатність працювати з цифровими доказами, розуміння особливостей юридичної сили електронних документів, використання кваліфікованого електронного підпису, а також дотримання конфіденційності професійної інформації.

Належний рівень правової інформаційної культури є запорукою дотримання етичних та законодавчих вимог. Натомість порушення інформаційного законодавства тягне за собою дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність. Зокрема:

- ст. 182 ККУ — «Порушення недоторканності приватного життя»;
- ст. 361 ККУ — «Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин»;
- ст. 376 ККУ — «Втручання в діяльність судових органів» у контексті розголошення інформації.

Формування інформаційної культури здійснюється як у межах юридичної освіти, так і через післядипломне навчання та професійну перепідготовку. Вагому роль у цьому процесі відіграють:

- Міністерство юстиції України (розробка методичних рекомендацій, реєстри, електронні послуги);

- Національна школа суддів України та Центри підвищення кваліфікації адвокатів;
- Платформи електронного правосуддя, які стимулюють юристів до цифрової грамотності (зокрема, ЄСІТС, Електронний суд).

Інформаційна культура юриста в Україні має чітко окреслений правовий вимір, що включає як знання нормативно-правової бази, так і здатність реалізувати її положення на практиці. В умовах цифрової трансформації суспільства, зростання обсягу правової інформації та ускладнення інформаційних процесів, формування правової складової інформаційної культури є не лише професійною вимогою, а й соціальним обов'язком юриста.

ВИСНОВКИ

Інформаційна політика в умовах глобалізації є ключовим фактором державного управління, безпеки та розвитку. Вона повинна бути багатовекторною: такою, що одночасно забезпечує захист національного інформаційного простору, підтримку свободи слова, відповідь на виклики цифрової доби, інтеграцію в глобальне інформаційне правове поле.

Для України інформаційна політика — не просто механізм регулювання ЗМІ, а інструмент національного спротиву, європейського курсу та самоідентифікації в інформаційній епосі.

Підсумовуючи, розвиток інформаційних технологій і їх глибоке проникнення у всі сфери життя створюють нові можливості для впливу на свідомість і психологію людини, у тому числі й у деструктивних цілях. Тому в системі інформаційної безпеки ключове значення має інформаційно-психологічний захист. Демократично організовані інформаційні інститути, що надають громадянам об'єктивну інформацію про політичні процеси, є одним із найважливіших чинників стабільності демократії та ефективності управління суспільством.

Отже, інформаційне суспільство — це складна та багатогранна категорія, що передусім відображає рівень розвитку конкретного суспільства, орієнтованого на людину, відкритого для всіх і спрямованого на прогрес. У ньому кожен має можливість створювати, отримувати, використовувати та обмінюватися інформацією і знаннями, що дозволяє індивідам, громадам і народам максимально реалізувати свій потенціал, сприяючи стійкому розвитку та покращенню якості життя. Економічна основа такого суспільства ґрунтується на інформаційних технологіях. Завдяки технічному прогресу обробка, збереження, отримання й передача інформації у будь-яких формах — звуковій, письмовій або візуальній — не обмежуються ні простором, ні часом, ні обсягом.

Таким чином, між інформаційним суспільством та демократичним відкритим суспільством існує нерозривний, органічний зв'язок.

Розвиток інформаційного суспільства тісно пов'язаний із процесом інформатизації, який передбачає вирішення завдань інформаційної безпеки на рівні держави, суспільства та окремої особи, а також формування правової культури.

Підсумовуючи, слід відзначити, що стрімкий розвиток інформаційних технологій і їхнє проникнення у всі сфери суспільного життя відкривають нові, якісно змінені можливості впливу на свідомість і психіку людини, включно з потенційними антисоціальними цілями. Тому одним із ключових елементів інформаційної безпеки є інформаційно-психологічний захист.

Наявність розвинених, демократично організованих інформаційних структур, які надають громадянам доступ до актуальних суспільно-політичних знань та об'єктивно висвітлюють політичні події, є однією з основних гарантій стабільності демократичної держави і ефективного управління суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2007, № 12, ст.102.
2. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 *Відомості Верховної Ради* (ВВР), 2023, № 51, ст.127
3. Беляков К.І. Організаційно-правове та наукове забезпечення інформатизації в Україні: проблеми теорії та практики: автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07 / К.І. Беляков ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. К., 2019. 38 с.
4. Данилішина К.О. Американський чинник в процесі інформаційної глобалізації: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / К.О. Данилішина ; Одес. нац. юрид. акад. О., 2014. 18 с.
5. Доповідь про стан інформатизації та розвиток інформаційного суспільства в Україні за 2021 рік. Заголовок з екрану. URL: <http://dki.org.ua/node/119>
6. Інформатизація управління соціальними системами: Організаційно-правові питання теорії і практики: навч. посіб. /В.Д. Гавловський, Р.А. Калюжний, В.С. Цимбалюк та ін.; за заг. ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного. К.: МАУП, 2003. 336 с.
7. Камаралі Г.В. Становлення та розвиток інформаційної цивілізації: Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / Г.В. Камаралі ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2017. 19 с.
8. Корнеєва Т. Права людини в інформаційному суспільстві. Комунікаційні права: четверте покоління прав людини / Т. Корнеєва; [ред. проф. Х.: Прапор, 2020. 592 с.
9. Лисенко О.О. Правовий захист суспільства від шкідливої інформації: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / О.О. Лисенко ; Харк.нац. ун-т внутр. справ. Х., 2011. 20 с.

10. Малий словник термінів інформаційного права України [текст] : дод. до журн. "Правова інформатика" / уклад. Р.А. Калюжний [та ін.] ; Науково-дослідний центр правової інформатики Академії правових наук. К. : НДЦПІ АПрН України, 2008. 48 с.

11. Основи інформаційного права України. навч. посіб. / В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, В.В. Гриценко та ін.; за ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного, П.В. Мельника. К.: Знання, 2019. 274 с.

12. Правова інформатика: (система інформатизації законотворчої, правозастосовної, правоохоронної судочинної та правоосвітньої діяльності в Україні): [монографія]. Ужгород: ІВА, 2018. 168 с.

13. Цифрова трансформація правосуддя в Україні: виклики та перспективи / Аналітична записка. Київ: Центр політико-правових реформ, 2022. 24 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://pravo.org.ua>